

บทที่ 4

บทวิเคราะห์และสรุป

การศึกษาเรื่อง กระบวนการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชาวนาเป็นชุมชนชนเมือง กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชาวนาในอดีตซึ่งอยู่ในเขตชนเมืองกรุงเทพมหานครที่เป็นผลมาจากกระบวนการขยายชุมชนไปสู่ชนเมือง เพื่อศึกษาว่าการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลและมีรากฐานมาจากอะไร และส่งผลต่อชุมชนอย่างไรบ้าง โดยการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นย้อนหลังไปนับตั้งแต่เริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานในชุมชน ใน พ.ศ.2413 ตลอดจนศึกษาถึงการปรับตัวในระยะเปลี่ยนผ่านของคนในชุมชนเข้าสู่การเป็นชุมชนชนเมือง รวมถึงการศึกษาวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัยจะเป็นอย่างไร เมื่อมีคนใหม่ย้ายเข้าไปอาศัยกันอย่างหนาแน่นแล้ว ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้อยู่อาศัยและลักษณะการปฏิสัมพันธ์จะเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ โดยทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (structural functionalism) ของ แรคคลิฟฟ์-บราวน์ (Radcliff-Brown) และทฤษฎีนิเวศน์วิทยาวัฒนธรรม ของจูเลียน สจ๊วต ทฤษฎีบทบาทและทฤษฎีแลกเปลี่ยนของ Peter Blau โดยวิธีการศึกษาได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (oral history) และแนวคิดเครือข่ายสังคม สำหรับเทคนิคในการทำการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม คือ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

อาจได้กล่าวถึงความสนใจในการศึกษาของสังคมชาวไทยนั้นอาจกล่าวได้ว่า เริ่มต้นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น นักมนุษยวิทยาชาวอเมริกันหลายคน เช่น Sharp และ Hanks ซึ่งเข้ามาศึกษาหมู่บ้านบางชัน และ Kaufman ที่ได้เข้ามาศึกษาหมู่บ้านบางขวด อันเป็นชุมชนชาวนาชนเมืองกรุงเทพในขณะนั้น โดยได้รับอิทธิพลความคิดเรื่อง โครงสร้างหลวม (loosely structure) ของ Emre ที่เข้ามาสำรวจถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่นและหมู่บ้านไทย การศึกษาของนักมนุษยวิทยาอเมริกันเหล่านี้ อธิบายสังคมชาวนาไทยโดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ซึ่งอธิบายโดยใช้กรอบแนวคิด structural functionalism ที่มองว่า สังคมไทยว่ามีลักษณะเป็นเอกลักษณ์

(uniqueness) ซึ่งแตกต่างไปจากสังคมอื่น โดยคนไทยสามารถปรับตัวได้ดีในสถานการณ์ต่าง ๆ (well integrated society in equilibrium) แต่การใช้กรุงเทพมหานครเป็นแกนในการอธิบายทำให้มองไม่เห็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ดังนั้นภาพของนักมานุษยวิทยาเหล่านี้จึงเป็นภาพของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน ครอบครัว ซึ่งมีหน้าที่คำจูงกันในลักษณะของระบบอุปถัมภ์ (patron-client relationships) ที่เชื่อว่า สังคมชาวนาเป็นสังคมที่ปรองดองและสมดุลในตัวเอง ดังที่ ชัยนต์ วรรณะภูติ (chayay, 1993) ชี้ให้เห็นว่า "อิทธิพลของแนวคิดแบบหน้าที่นิยมมีผลทำให้เกิดการเน้นที่การศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสถาบันต่างๆในสังคมเพื่อทราบว่ามีหน้าที่อย่างไรในการช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้ จึงเป็นเหตุให้ไม่สนใจศึกษาการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสังคมและสถาบันในสังคมนั้น ตลอดจนความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงของสังคม แม้ว่าประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการตรวจสอบการประยุกต์แนวความคิดทางทฤษฎีในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงและยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน ดังนั้นแม้ว่าในการศึกษาครั้งนี้จะได้ใช้แนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมเป็นกรอบสำคัญในการวิเคราะห์และตีความหมายแต่ผู้วิจัยก็ไม่ได้ละเลยในการที่จะทำความเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมจากมิติมุมมองและเงื่อนไขที่เกิดขึ้น และเป็นอยู่จริงในพื้นที่ตลอดจนการมองถึงพัฒนาการและภาพรวมของปรากฏการณ์เฉพาะเหล่านี้เพื่อลดข้อจำกัดและจุดอ่อนของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม

สภาพทางสังคมเศรษฐกิจของหมู่บ้านกูปแดงก่อนการขยายชุมชนไปสู่ชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ชาวนาผู้อพยพได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ในราว พ.ศ.2443-2453 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการอพยพโยกย้ายครั้งใหญ่ในราวประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 25 อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการสลายตัวของการเกณฑ์แรงงานและการเลิกทาส ประกอบกับการขยายตัวของเศรษฐกิจจากการเปิดเสรีในการส่งออกข้าวหลังสนธิสัญญาบาวริง ทำให้ชาวนาต้องแสวงหาที่ดินเพาะปลูกใหม่ โดยชาวนาผู้อพยพในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่อพยพมาจากทางด้านตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี ชาวนาผู้อพยพในระยะแรกต้องต่อสู้กับสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติที่ทารุณในการหักล้างดวงพงด้วยการใช้วิธีถางและเผาในการขยายที่ดินทำกิน แบบแผนชีวิตของชาวนาผู้อพยพในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐานต้องพึ่งพิงสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติหรือต้องพึ่งพิงระบบนิเวศน์ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวนาผู้อพยพเหล่านี้ในระยะแรกมีลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน

เรือนกระจกระบายอยู่ห่างกันเป็นแนวยาวไปตามลำคลอง ลำคลองจึงเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในอดีตของหมู่บ้านกูปแดงในการติดต่อกับโลกภายนอกดังนั้นหมู่บ้านกูปแดงจึงมีลักษณะเป็นชุมชนเปิด ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเปิดกว้าง แบบที่เรียกว่า Country-Wide-Network ทำให้ไม่มีสถาบันทางศาสนาเป็นของตนเอง ไม่มีพิธีกรรมในชุมชนที่ชัดเจน ไม่มีเจ้าพ่อเจ้าแม่ หรือผีประจำถิ่น โครงสร้างทางสังคมจึงมีลักษณะที่ค่อนข้างหลวมและอ่อนต่อความเปลี่ยนแปลงต้องพึ่งพิงชุมชนข้างเคียง คือ หมู่บ้านหนองผักชี เป็นศูนย์กลางทางศาสนาและพิธีกรรม ซึ่งชาวบ้านของหมู่บ้านกูปแดงจะใช้วัดหนองผักชีเป็นสถานที่ทำบุญทำทาน งานบวช และงานศพ ตลอดเทศกาลต่าง ๆ อาทิ งานสงกรานต์ แต่ในด้านเศรษฐกิจ จะมีความสัมพันธ์กับบางบัวซึ่งเป็นชุมชนที่สำคัญและเป็นตลาดค้าข้าวที่มีโรงสีและพ่อค้าคนกลางชาวจีนโดยชาวบ้านจะติดต่อซื้อสินค้าและขายผลผลิตกับบางบัวและพ่อค้าคนกลางชาวจีนจะแจวเรือมาตามลำคลองจากบางบัวมาซื้อข้าวจากชาวบ้านและนำไปขายต่อกับโรงสี โดยคนในชุมชนพร้อมจะเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลากับผลกระทบที่ชุมชนภายนอกได้รับ การทำมาหากินของชาวนาผู้อพยพในระแวกนั้นต้องทำงานหนัก ซึ่งชาวนาบางคนอาจต้องทำงานหลาย ๆ อย่างทั้งในและนอกฤดูทำนา

แบบแผนในการดำรงชีวิตของชาวบ้านในอดีตของหมู่บ้านกูปแดงก็คือการทำนา เนื่องจากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นนาลุ่ม ดินเหนียว เป็นหลุมโคลน การทำนาจึงเป็นนาดำเพราะเป็นการทำนาในพื้นที่สูงและไม่ได้รับน้ำท่ามาจากแม่น้ำอ้ายแต่ฝนเพียงอย่างเดียว ลักษณะครอบครัวของชาวนาผู้อพยพเมื่อแรกตั้งถิ่นฐานจะเป็นครอบครัวเดี่ยวแต่การขาดแคลนแรงงานทำให้ลักษณะรูปแบบของการแต่งงานเป็นการแต่งงานเข้าบ้านฝ่ายหญิง ทำให้เป็นรูปแบบของครอบครัวเปลี่ยนมาเป็นครอบครัวขยาย เนื่องจากความต้องการแรงงานเพิ่ม ซึ่งลูกสาวคนเล็กจะรับมรดกเป็นบ้านและที่ดินตลอดจนหน้าที่ดูแลพ่อแม่ ความต้องการแรงงานในการทำนาก่อนให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดในหมู่ชาวนาอพยพบนพื้นฐานของการระดมแรงงาน เช่น การเอาแรง ซึ่งเป็นลักษณะของการจัดระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านกูปแดง การทำนาดำซึ่งต้องใช้เทคนิคที่สลับซับซ้อนทำให้มีส่วนเสริมสร้างให้สถาบันครอบครัวและเครือญาติดำรงอยู่อย่างแข็งแรง การที่มีแรงงานไม่เพียงพอทำให้การใช้แรงงานรับจ้างซึ่งเป็นชาวนาที่ไม่มีที่ดินจึงต้องอาศัยเป็นแรงงานรับจ้าง และมีการใช้แรงงานจากพวกลาวอีสาน ซึ่งเป็นแรงงานถูกที่สุดเท่าที่จะหาได้

ความต้องการแรงงานในการทำยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดในหมู่บ้านชาวนาผู้
อพยพที่ไม่ได้เป็นญาติกัน อันเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ได้ผูกพันกับสายโลหิตหรือการสมรส ความ
สัมพันธ์ดังกล่าวจะแนบแน่นอยู่บนพื้นฐานของการระดมแรงงาน เช่น การเอาแรงจากการยืมและ
แลกเปลี่ยนแรงงานซึ่งกันและกันในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปักดำ เกี่ยวข้าวและทำให้เกิดลักษณะ
ของการจัดระเบียบสังคมในความสัมพันธ์ระหว่างผู้อาวุโสและผู้อ่อนอาวุโสหรืออาจจะใช้เกณฑ์
ฐานะทางสังคมเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ในลักษณะของระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นลักษณะทำให้เกิด
การตกทอดตามวัยขึ้น อันเป็นลักษณะของการจัดระเบียบสังคมในความสัมพันธ์ระหว่างผู้อาวุโส
กับผู้อ่อนอาวุโส หรืออาจจะใช้เกณฑ์ฐานะทางสังคมเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ในลักษณะของ
ระบบอุปถัมภ์ อันเป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง (horizontal relationship) เพื่อนบ้านจึงเสมือนกับ
เป็นญาติ พิจารณาได้จาก คำเรียกขานต่าง ๆ เช่น พี่ ป้า น้าอา แต่การจะอธิบายดังกล่าวอาจจะ
พลาดจุดที่สำคัญไปหากเราไม่ทำความเข้าใจกับบริบททางนิเวศวิทยาของหมู่บ้านกูปแดง โดยเมื่อ
พิจารณาจากทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งมองว่า สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ
ระบบสังคมและปรับตัวของมนุษย์ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นฐานที่สำคัญคือเทคโนโลยี โครงสร้างสังคม
และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เนื่องจากสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านกูปแดงเป็นนาถุ่มดิน
เหนียว เป็นหลุ่มโคลน การทำนาในหมู่บ้านกูปแดงจึงต้องเป็นการทำนาดำ ซึ่งเป็นการทำนาในพื้นที่
ที่สูงและไม่ได้รับน้ำท่าจากแม่น้ำ ประกอบกับสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านกูปแดงเป็นที่ดอนจึงเหมาะ
กับพันธ์ข้าวกลางและพันธ์ข้าวหนัก ประกอบกับการถือครองที่ดินของชาวนาผู้อพยพในหมู่บ้าน
กูปแดงมีจำนวนค่อนข้างน้อยดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องเลือกการทำนาดำ ซึ่งไม่เปลืองพันธ์ข้าวและ
ให้ผลผลิตสูงคุณภาพดีกว่านาหว่าน การทำนาดำต้องใช้เทคนิคที่สลับซับซ้อน เช่น การทำคันนา
การควบคุมน้ำเข้าออกจากที่น้ำให้ได้ระดับพอดี จึงมีส่วนเสริมให้สถาบันครอบครัวและเครือญาติ
ดำรงอยู่อย่างแข็งแรง ดังนั้นการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงานจึงเป็นหัวใจสำคัญของการจัดระเบียบ
ทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านกูปแดง

แบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้านกูปแดงซึ่งการใช้เวลาในแต่ละวันจะขึ้น
อยู่กับการทำงาน คือ การทำนา "นา" จึงเป็นสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจในแง่เป็นพื้นที่ศักดิ์
สิทธิ์ เพราะเป็นสถานที่ต้นข้าวเจริญเติบโต งอกงาม หล่อเลี้ยงชีวิตชาวนาเปรียบเสมือนกับบุคคลที่

ต้องให้ความเคารพ ทำให้ชาวนาต้องมีวิถีจัดการและสร้างความสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมและ
 ธรรมชาติให้สอดคล้องกับแบบแผนในการดำเนินชีวิตซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของพิธีกรรมอันมีมิติ
 หรือหน้าที่ต่อสังคมนั้น ๆ ดังที่ Geertz ได้สรุปแนวคิดของ Radcliffe-Brown และ Durkheim ใน
 การอธิบายหน้าที่ของพิธีกรรมที่มีต่อสังคม ซึ่ง Radcliffe-Brown เห็นด้วยกับ Durkheim ที่ว่าหน้าที่
 ของพิธีกรรมก็คือ การผดุงและรักษาบรรทัดฐานที่ทำให้สังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
 (Sills, 1988) นอกจากนี้กิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทของพิธีกรรมยังมีบทบาทในมิติ
 เศรษฐกิจของชุมชน โดยเราจะเห็นได้ว่า ในหมู่บ้าน กุบแคว้นนั้น โครงสร้างและสมาชิกของ
 หน่วยการผลิต (structure and membership of productive units) ขึ้นกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติ
 ที่เป็นโครงสร้างของครอบครัววงศ์ตระกูลและกลุ่มเครือญาติ ซึ่งมักจะเป็นข้อผูกมัดในการจัดการ
 กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้นกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงเกิดค่านิยมหรือคุณค่าทั่วไปของสังคม
 ของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นๆ และยังเป็นบรรทัดฐานในการควบคุมปฏิสัมพันธ์ทาง
 สังคม พิธีกรรมจึงมีความสัมพันธ์หรือมีหน้าที่ต่อระบบเศรษฐกิจของสังคมนั้น ๆ ด้วยดังนั้นพิธี
 กรรมจึงเป็นกลไกทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่ช่วยจัดการทรัพยากรในชุมชน โดยเฉพาะในความหมาย
 ของการผลิต เช่น พิธีแรกนา พิธีสู่วัวขัว นอกจากนั้นพิธีกรรมยังมีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ
 ของสังคมในการเชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อลดความหวาดกลัวและวิตกกังวลดังจะเห็น
 ได้จากการประกอบพิธีกรรมในช่วงเวลาต่าง ๆ ของชีวิตของทั้งปัจเจกบุคคลและชุมชนทั้งการเฉลิม
 ฉลองความสำเร็จในช่วงวิกฤติในพิธีกรรมจึงมีมิติทางนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมเสมอ โดยพิธีกรรมจะ
 ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในทางมนุษยวิทยาจากทฤษฎี
 นิเวศน์วิชาววัฒนธรรมซึ่งอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบสังคมของมนุษย์กับระบบนิเวศที่
 รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ โดยเฉพาะการปรับตัว (adaptive) เพื่อมีชีวิตอยู่รอดได้
 ดังนั้นในมิติทางด้านนิเวศน์วิทยาจะเห็นได้ถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กันก็คือ ในทุกขั้นตอนของ
 การทำนามะมีพิธีกรรมเป็นพื้นฐานที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของข้าวจากเมล็ดจน
 กระทั่งตั้งท้องออกรวงจนกระทั่งเอาข้าวขึ้นยุ้งและยังมีความสำคัญสำหรับการทำนา นอกจากนี้วิถี
 ชีวิตที่ต้องพึ่งน้ำฝนทำให้เกิดพิธีกรรมบางอย่างขึ้น เช่น การแห่นางแมว ดังที่ Malinowski กล่าวว่า

พิธีกรรมจะช่วยลดระดับความขัดแย้งภายในใจ ของมนุษย์ให้มนุษย์เปลี่ยนความหลาดกลัวไปในทางบวก

จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นชุมชนชนเมืองของหมู่บ้านกูปแดงเกิดจากมูลเหตุที่สำคัญก็คือ กระบวนการขยายชุมชนไปสู่ชนเมืองจากการที่ถูกดึงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเมือง (urbanization) ซึ่งได้รู้กล้าพื้นที่การเกษตรโดยการแผ่ขยายออกมาจากใจกลางเมืองอันเนื่องมาจากราคาที่ดินซึ่งต่ำจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญสำหรับการลงทุนของนักจัดสรรที่ดินในการพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยเนื่องมาจากได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้งของเขตชานเขนจากเส้นทางคมนาคมที่ตัดผ่านประกอบกับการขาดแคลนแรงงานเพราะสาเหตุที่ลูกหลานชาวนาเริ่มมีการศึกษาที่สูงขึ้นมากกว่าในรุ่นพ่อแม่และการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งต้องการแรงงานทำให้ลูกหลานชาวนาไม่ต้องทำนาสืบต่อไป จนกระทั่งต้องยุติการทำนาในที่สุดในปี พ.ศ.2519 การขยายตัวของกรุงเทพมหานครและความต้องการที่อยู่อาศัยที่เพิ่มขึ้นก่อนให้เกิดการอพยพโยกย้ายเข้าสู่พื้นที่ในบริเวณนี้เนื่องจากราคาที่ดินซึ่งไม่สูงเกินไปนักประกอบกับพื้นที่ใกล้เคียงเป็นที่ตั้งของ โรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญของประเทศก่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินในหมู่บ้านกูปแดงและอาชีพใหม่ ๆ เช่น นายหน้าขายที่ดินของคนในหมู่บ้าน ผลกระทบกระบวนการขยายชุมชนไปสู่ชนเมืองก่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศน์ของหมู่บ้านกูปแดง เช่น ปัญหาการขาดแคลนน้ำ น้ำท่วมขังระบายน้ำไม่ได้ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำนา รวมไปถึงระบบโครงสร้างด้านสาธารณูปโภคที่ยังกระจายเข้ามาไม่ถึงทั่วถึงพื้นที่ และปัญหาน้ำเน่าเสียเมื่อมีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ล่าคลองซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญได้สิ้นสุดบทบาทลง แบบแผนชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้ที่เป็นอดีตชาวนาดองปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม

การเปลี่ยนแปลงไปของถิ่นที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพทางด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งแตกต่างไปจากอดีต ดังนั้นบุคคลจึงจำเป็นที่จะต้องปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมใหม่ที่มีลักษณะแบบเมืองเพื่อให้ตนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ชาวนาดองเรียนรู้ในการปรับตัว แต่ชาวนามีวิธีการคิดและเรียนรู้ซึ่งไม่จำเป็นต้องถูกรอบงำจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการสร้าง identity ของตนขึ้น ซึ่งเป็นแบบแผนชีวิตอีก

รูปหนึ่งทำให้เกิดลักษณะรูปแบบหนึ่งซึ่งอยู่กึ่งกลางระหว่างลักษณะแบบเมืองชนบทรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะชายขอบเมืองที่เรียกว่า "แบบแผนชีวิตชานเมือง" โดยเราจะสามารถพบเห็นลักษณะการดำรงชีวิตในหมู่บ้านกึ่งเมืองปัจจุบันเราพบเห็นลักษณะที่เป็น subsistence production แบบ urbansistence economy ซึ่งในวันหนึ่งๆ ชาวบ้านอาจจะวิดบ่อจับปลา งามหอย หรืออาจเก็บพืชผักบางอย่าง เช่น มะรุม ดอกแค มาทำเป็นอาหาร ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน โดยไม่ต้องเสียเงินไปซื้อหาจากตลาด ซึ่งเป็นลักษณะของเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนจากสังคมเกษตรแบบโบราณ (traditional agriculture society) ไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่มีอุตสาหกรรมรวมอยู่ด้วย

แต่การเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านกึ่งเมืองจากชุมชนชานเมืองมาเป็นชุมชนชานเมืองจากกระบวนการขยายชุมชนไปสู่ชานเมืองนั้นแม้จะส่งผลกระทบต่อระบบวิถีการผลิตของหมู่บ้านคือการทำงานต้องสิ้นสุดลง ซึ่งแม้ว่าสังคมชานเมืองจะสูญหายไป แต่ชาวยังมีความผูกพันต่อสถานที่เกิด ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน ซึ่งดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเห็นได้จากพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชน ซึ่งความรู้สึกเป็นชุมชนเดียวกัน (sense of community) จะปรากฏให้เห็นเด่นชัดในหมู่ผู้ที่เคยเป็นชานเมืองและอาศัยอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่เดิม อันเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะความเป็นเครือญาติและเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันซึ่งนำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมในชุมชนซึ่งอาจพิจารณาได้จากรูปแบบของการจัดสรรผลประโยชน์ในแง่ของการแลกเปลี่ยน ทั้งการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนเชิงสังคม โดยการจัดสรรผลประโยชน์เหล่านี้ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจะผ่านความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวและเครือญาติ อันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างช่วงอายุกันและความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง รวมไปถึงความสัมพันธ์นอกระบบครอบครัวและเครือญาติอันได้แก่ความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน และความสัมพันธ์ในฐานะคู่แข่งทางธุรกิจ และสายสัมพันธ์ในฐานะเครือข่ายทางการเมือง สำหรับความสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อนบ้านที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่นั้น อาจกล่าวได้ว่า มีความสัมพันธ์ทางสังคมและตอบแทนกันอย่างฉิวฉิมซึ่งใกล้เคียงกับคุณสมบัติของผู้คนในสังคมเมืองที่เป็นพันธมิตรกันในระดับต่ำความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของหมู่บ้านกึ่งเมือง โดยเฉพาะในครอบครัวของผู้ที่เคยเป็นชานเมืองมาก่อนและเป็นผู้ที่อาศัยที่มีมาตั้งแต่เดิม อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่นำไปสู่การพึ่งพาอาศัยกันบนพื้นฐานของการกระจาย

อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่นำไปสู่การพึ่งพาอาศัยกันบนพื้นฐานของการกระจายทรัพยากรซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนที่เป็น intrinsic reward คือ ความรักและความอบอุ่น แม้ว่าการแลกเปลี่ยนดังกล่าวอาจมีระดับที่ไม่เท่าเทียมกันก็ตาม เช่น การเลี้ยงดูเด็กแทนพ่อแม่ที่ออกไปทำงานนอกบ้านและการให้การช่วยเหลือพึ่งพากันในด้านเศรษฐกิจของครอบครัวพี่น้องที่อาศัยอยู่ในหลังกา เรือนเดียวกันหรือใกล้เคียงกันในการให้ความช่วยเหลือในด้านบริการและวัตถุ ตลอดจนความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติที่มีลักษณะกึ่งญาติกึ่งเพื่อนบ้านในการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน และรู้สึกผูกพันช่วยเหลือกันในยามมีปัญหา เป็นเครื่องช่วยรองรับบุคคลให้สามารถปรับตัวได้ท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงอันเชี่ยวกราก และก่อให้เกิดแบบแผนชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมีลักษณะชายขอบที่อยู่กึ่งกลางระหว่างลักษณะแบบเมืองกันชนบทที่เรียกว่า แบบแผนชีวิตชานเมือง